

Майя Кузова. *Парадоксите на експресията в българския и руския език*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2018, 427 стр. ISBN 978-619-202-338-6

Монографията *Парадоксите на експресията в българския и руския език* (2018) с автор Майя Кузова е първото съпоставително изследване на парадоксалните прояви на експресията в два славянски бета-близкородствени, функционално разнохарактерни в онтогенетичен план езика от южното и източното славянство.

За по-ясно открояване на направените изводи в изследването са привлечени и показателни примери от немски, английски и френски език. Работата на Майя Кузова е изключително впечатляваща като замисъл, реализация, методология, концепция, теоретично премисляне, емпирия и обхват и буди искрено възхищение и задоволство от прочетеното.

Комплексният анализ на специфичните емоционални реакции и ексцентричната емотивна оценъчност обхваща посоките *статика – номинация – потенция – предикация – потенциал – прагматика – динамика*. Илюстративните данни са разгледани също в лингвокултурологичен аспект и в психологически ракурс: като характерологични свидетелства за речев избор, социална стандартизация и етноспецифика, отразяваща националните стереотипи при структуриране на мисълта.

Емоциите, които всъщност „предизвикват“ експресията, са значителен елемент от картината на света (имат универсален характер и цялостно обхващат менталния свят на човека) – осъзнати от социума и надхвърлящи отделния индивид. Дори и стереотипни в известна степен – така поне изглеждат на теория (подредени в речниците в тематични групи, подгрупи и принадлежащи им знакови и суперзнакови единици). Като техен изследовател Майя Кузова е осъзнала обаче колко трудно могат да бъдат уловени, защото са недостъпни за пряко наблюдение, стихийни, асоциативни, образни, рядко се проявяват в чист вид, рядко се изразяват стандартно и са много динамични.

Едно от многото достойнства на работата е успешното изследователско прецизиране на обхвата на експресията като лингвостилистичен феномен, колкото и различни да са проявите ѝ във формален и съдържателен аспект. Както и авторката подчертава, от изключения от проб-

лемни явления тя изгражда норма от системни нарушения. Това е водещ принцип в разработката на Майя Кузова.

Наложена е така невероятната за изследваното явление системност, а хетерогенните ѝ прояви – и като сублингвални особености, и в контрастивен аспект – изглеждат като напълно подредени елементи, образувачи едно цяло. За целта обаче авторката е премислила множество теории (за езиковата личност, емоционалната валентност, речевите актове и пр.) и модели, за да може да преплете когнитивните, категоризационните, прагматичните, семантичните и културологичните аспекти на явлениято. Системността се открива във взаимодействието на няколко основни „експресивни“ принципа. Това са контрастът, хиперболата, иронията, повторението, компресията и нулирането. Майя Кузова съвсем ясно обобщава, а и доказва, че водещ е принципът на контраста – въпреки и заради многоликото и многобройното му представяне в езика. Кузова не е пропуснала да проследи и изследва връзката *неустойчиво състояние – ентропия* като показателна за наблюдаваните неустойчивост, хаос и безпорядък в езика. А ентропията на лингвокултурологичната система нараства в своята експресивност и процесът е необратим, защото е функция на състоянието, а то вече е различно. Тя изразява мощта на езика да се нагажда към потребностите на съвременната комуникация.

Един от инструментите на завидните изследователски резултати е умелото въвеждане на собствена терминология, както и премислянето спрямо семантичния и функционалния обхват на друга. Оказва се, че действително експресията обхваща всички езикови нива, тя е изключително многолика, а езиковите ѝ изразители могат да бъдат обхванати в отделен специализиран корпус, рамкиран от формална, семантична и функционална нетолерантност, както и от транспозиция. Това е предположило и формирането на разделите в изследването, а именно: Експресия на контраста; Разстоянието между малко и много; Експресия на повторението; Експресия на устойчивата тавтология; Не-територията на експресията; Разстоянието между (+) и (–); Експресия и прагматика; Национални особености на експресията; Целева експресия.

За целите на изследователската изчерпателност Майя Кузова е синтезирала основните разминавания в гледните точки, засягащи стила и стилистиката (като дефиниция, обхват и диапазон, възможности за допълнително приобщаване и др.). Авторката е анализирала и различните подходи при определянето на разговорната реч, вкл. спонтанната устна реч, в която жаргонните единици намират своя комфорт и я правят още

по-експресивна. Оттук идва и необходимостта от вникване в същността и възможностите на младежките социолекти, сленга и жаргона.

За да изпълни изследователските си намерения и да докаже своите хипотези, Кузова е обработила внушителен брой източници (на хартиен и електронен носител: писателски библиотеки, публицистични текстове, печатна периодика, електронни медии, телевизия, реклама, 5 електронни корпуса, 50 речника, множество интернет публикации, както и собствени записи на автентична устна реч с прояви на експресия), от които е ексцерпирала над 1700 единици, съдържащи семантична и функционална нетолерантност, за да очертае нужната емоционална картина на света.

Оказва се, че действително експресията обхваща всички езикови нива, тя е изключително многолика, а езиковите ѝ изразители могат да бъдат обхванати в отделен специализиран корпус, рамкиран от формална, семантична и функционална нетолерантност, както и от транспозиция. В някои от откровенията на Кузова проличава цялостният ход на нейната изследователска битка: *„Досегът с емоциите е истинско предизвикателство: самите те остават скрити, изразяването им често е оскъдно или знаците им се смесват. Това предизвикателство е прието – и като компенсация на факта, че лингвистиката доста късно е „осъзнала“ емоциите като свой предмет“*.

Изследването има подчертан етнолингвистичен и лингвокултурологичен характер, придружен от множество металингвистични обговаряния, тъй като отразява и субкултурната ментална стереотипност в речевите практики (като чист когнитивен продукт), от една страна, и общественото стандартизиране на явлението, от друга. В двата целеви езика – руския и българския, проявите на експресия се съпоставят по съдържателен обхват и като системно и функционално съотносителни явления. Констатираните различия имат показателен субкултурен характер и са етноспецифични. В този ред на мисли авторката разсъждава обаче над основната констатация, че *„отрицателните емоции имат по-ярък, по-свободен и безцеремонен поведенчески израз, а приемането и оценяването на хубавото е сложно...“*. Експресивният речев потенциал на езиковите ресурси свидетелства за национален темперамент и е етнокултурен отпечатък от етически, естетически и културни кодове.

Именно емоцията е в основата и на шоковата асиметрия в оценъчните формации: *ужасно добър, адски хубаво, страшно щастлив*, в руски *ужасно добрый и красивый, страшно интересно*. Разгледан е проблемът за стиловата им принадлежност, важен в обхвата на разсъжденията за това как употребата променя думите. Тези и много други примери от десетки разнохарактерни източници доказват, че основен израз на

експресията е парадоксът. Парадоксите дори се толерират, в ежедневно-ната реч на съвременната езикова личност различията, неуредиците са с предимство, което от своя страна драстично разширява границите на езиковата периферия, като ѝ придава и особена експресивност. Парадоксът в крайна сметка става стандарт, особена алогична норма, а парадоксалните фрази се превръщат в елементи от системата на езика.

Майя Кузова представя една емоционална картина на света, премислена през метаезиковата сила на езика. В тази картина се преплитат понятия, представи и концепти, демонстриращи системна алогичност и специфични форми на комуникация, които неминуемо показват, че светът е друг. Защото езикът е друг.

Изследването *Парадоксите на експресията в българския и руския език* е изключително компетентно, завладяващо, пъстро, подробно, многообхватно... – като самата Майя.

И да не забравяме аксиомата, че в езика всичко се задвижва от емоциите!

Борян Янев